

İslam'da Evlatlığın Mirasçılığı

Dr.Abdurrahman YAZICI¹

İslam'da
evlatlık müessesesi
bulunmaması, hiçbir
şekilde yetim, öksüz,
kimsesiz ve bakıma
muhtaç çocuklarla
ilgilenilmemesi, onlara koru-
yucu aile
olunmaması anlamına gelme-
melidir.

İslam'da kesin bir şekilde yasakla-
nan; geçmişte ve günümüzde çeşitli
toplum ve hukuk sistemlerinde
mevcut uygulama olan “evlat edinme”,
nesebi bilinen veya bilinmeyen, başka-
sına ait yani kan bağıyla kendisine ait
olmayan çocuğun kendi çocuğu kabul
edilmesidir.² Bu şekilde, evlat edinilen
ile edinen arasında nesep kurulmuş
kabul edilir. Bu müesseseyi kabul eden
hukuk sistemlerinde, miras, evlilik vb.
konularda bir takım hukuki sonuçlar
ortaya çıkar. Evlat edinme âdetinin
yaygın olduğu İslam öncesi cahiliye
Araplarında da evlat edinilen kişi, öz
çocuk gibi sayılır, evlat edinen öldü-

¹ Süleymaniye Vakfı ilmî araştırmacısı.

² Konuyla ilgili evlat edinme müessesini bütün yönleriyle ele alan bir çalışma için bkz. Yıldırım, Mustafa, *İslam Hukuku Açısından Evlat Edinme*, İzmir: İzmir İlahiyat Vakfı, 2005.

ğünde, evlatlık da öz çocuğu gibi ona mirasçı olur, evlatlık öldüğünde de evlat edinen kişi öz babası gibi mirasçı olurdu.³ Evlat edinme, cahiliye döneminde, genelde erkek çocukların evlatlık edinilmesinden hareketle “oğul” anlamındaki “ibn” kelimesinden türetilecek “oğul edinme” anlamında “tebennî” olarak isimlendirildiği gibi başkasının çocuğunu kendi çocuğu olarak iddia ve kabul etme anlamında, “ed-daiyy” olarak da isimlendirilmektedir.⁴ İslam’da olduğu gibi Yahudilik ve Hristiyanlık’ta da evlatlık müessesine sıcak bakılmaması,⁵ Allah tarafından gönderilen dinlerin, aile ve akrabalık bağlarına verdiği önemden kaynaklanmaktadır.

Peygamber (sav)’in de bu müessese kaldırılmadan önce, köleyken kendisini azat ettiği Zeyd b. Hârîse’yi o dönemde adet olduğu şekliyle, bir topluluğun önünde evlatlık edindiği bilinmektedir. O’nun da bundan sonra Muhammed’in oğlu anlamında “Zeyd b. Muhammed” şeklinde çağrıldığı, ta ki Medine’de ilgili ayetlerin nüzulüne kadar bu uygulamanın devam ettiği kaynaklarda zikredilmektedir⁶. Cahiliye döneminde oldukça

yaygın bir adet olan bu uygulama, aşağıdaki ayetle kaldırılmıştır:

“... (Allah) Evlatlıklarınızı öz oğullarınız olarak tanımadı... Onları babalarının kim olduğunu bildirerek çağırın. Allah yanında en doğrusu budur. Eğer babalarını bilmiyorsanız onlar din kardeşleriniz ve dostlarınızdır.” (Ahzab 33/4-5)

Evlatlık müessesinin reddiyle, evlat edinen ile evlatlık arasındaki mirasçılık ilişkisi ortadan kaldırılmasının yanında evlatlığın boşadığı kadının da evlat edinen (babalık) tarafından nikâhlanabilmesi meşru hale gelmiştir. İlgili ayet şöyledir: **“Hani Allah’ın nimet verdiği, senin de kendisine iyilik ettiğin kimseye: ‘Eşini yanında tut, Allah’tan kork!’ diyordun. Allahın açığa vuracağı şeyi, insanlardan çekinerek içinde gizliyordun. Oysa asıl korkmana lâayık olan Allah’tır. Zeyd, o kadından ilişkisini kesince biz onu sana nikâhladık ki evlatlıkları, karılarıyla ilişkilerini kestiklerinde müminlere bir güçlük olmasın. Allah’ın emri yerine getirilmiştir.”** (Ahzab, 33/37)

Evlatlık kaldırıldıktan sonra **“Kendi soyunuzdan olan oğullarınızın eşleri ile iki kız kardeşi birlikte nikâhınız altında bulundurmanız da haram kılınmıştır.”** (Nisa, 4/23) denilerek, sadece kan bağı yoluyla çocuğunun evlendiği kadınla evlilik haram kılınmıştır.

Âyette de belirtildiği üzere evlatlığın kaldırılmasıyla, Peygamber (sav), evlatlığının boşadığı Zeynep bint Cahş ile

³ Ali, Cevad, *el-Mufasssal fî tarihi'l-Arab kable'l-Islam*, Kum: Menşurat-ı Şerîf Razi, t.y., V, s. 559.

⁴ Bkz. İbn Manzur, *Lisânü'l-Arab*, Beyrut: Daru Sadır, XIV, s. 89, ‘بنی’ maddesi; XIV, s. 257, ‘دعا’ maddesi.

⁵ Tekvin, 48/5, 6; Ester, 2/7, 15; Romalılara Mektup, 8/15. Ayrıntı için bkz. Turgay, Nurettin, “Kur’an’ı Kerim’e Göre Evlat Edinme Müessesesi”, *Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (7) 2005, say. 2, s. 83.

⁶ Buhari, “Nikâh”, 16; Müslim, “Fezâil”, 10 (62/2425).

evlenmiş ve cahiliye döneminde oldukça yaygın olan bu adet Peygamber (sav)'in örnekliliğinde tüm yönerisiyle kaldırılmıştır.⁷ Bir anlamda bunu garipseyenlere de cahiliye dönemindeki evlat edinme uygulamasının hükümsüzlüğü şu şekilde belirtiliyordu: **“Muhammed, içinizden herhangi bir adamın babası değildir. O, Allah'ın elçisi ve peygamberlerin sonuncusudur. Allah her şeyi bilendir.”** (Ahzab, 33/40)

Peygamber (sav)'den nakledilen bir rivayette de müslümanlar, babaları bilindiği halde başkalarını baba olarak tanınamaları gerektiği konusunda uyarılmaktadırlar:

“Her kim bilerek babası olmadığı halde başka bir kişiyi kendisi için baba kabul ederse cennetten mahrum edilir” (Buhari, “Menâkıb”, 4; Müslim, “İman”, 27)

İslam'da evlatlık müessesesi bulunmaması hiçbir şekilde yetim, öksüz, kimsesiz ve bakıma muhtaç çocuklarla ilgilenilmemesi, onlara koruyucu aile olunmaması anlamına gelmemelidir. Dinimizde yetim ve kimsesiz çocukların bakılması, büyütülmeleri, onların mal ve mülklerinin korunmaları konusunda müminler uyarılmış buna göre çeşitli önlemler alınmış⁸, çocukların bakımı,

gözetilmesi konusunda akrabaya ve topluma yüklenilen hidane vb. müesseselerle evlatlık kurumuna ihtiyaç duyulmamıştır. Allah Teâlâ'nın bu konudaki uyarılarından bazıları şöyledir: **“Evlilik çağına gelinceye kadar yetimleri (gözetip) deneyin, eğer onlarda akılcı bir olgunlaşma görürseniz, hemen mallarını kendilerine verin...”** (Nisa, 4/6)

“Yetimlerin mallarını haksız yere yiyenler, karınlarına ancak ateş tıkmış olurlar, zaten onlar çılgın aleve atılacaklardır.” (Nisa, 4/10)

“Rüşd çağına erişinceye kadar, yetimin malına, sadece en iyi tutumla yaklaşın.” (En'am, 6/152)

İslam'a göre, kurallarına uymak şartıyla, yetim ve kimsesiz bir çocuğu alıp büyütme, eğitime yardımcı olmak, topluma kazandırmak son derece yararlı ve sevap bir iştir.⁹ Yetime veya geçim güçlüğü içindeki bir kimsenin çocuğuna bakmak, terbiye ve eğitime yardımcı olmak oldukça önemlidir. Nitekim Peygamber (sav)'in dedesi Abdumuttalib vefat edince de amcası Ebû Talib onun bakımını üstlenmiş ve büyütüştür.

Bu konuda Peygamberimiz şöyle buyurmuştur: *“Yetimi himaye eden kimse ile ben cennette, şehadet parmağı ile*

⁷ Bu konuda bir çalışma için bkz. Acar, İbrahim, “İslâm Hukuku Açısından Evlat Edinme ve Hz. Peygamber'in Zeynep'le Evliliği”, *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, Nisan, 2006, say. 7, ss. 99–110.

⁸ Yetimler konusundaki ayetler için bkz. Bakara, 2/83, 215; Nisâ, 4/6, 8, 10, 36, 127;

En'am, 6/152; İsrâ, 17/34; İnsân, 76/8; Mâûn, 107/2.

⁹ Bu kurallarla ilgili kısa bir açıklama için bkz. <http://www.fetva.net/yazili-fetvalar/yeni-dogmus-bir-bebegi-evlat-edinmenin-hukmu-nedir.html>

orta parmak gibi yakın olacağız.”
(Buhari, Edep, 24; Müslim, Zühd, 42)

Evlatlık müessesesinin kaldırılmasıyla, insanlar arasındaki akrabalığının öneminin vurgulandığı kadar evlat edinen ile evlatlık arasındaki mirasçılığın kaldırılmasıyla da miras bırakanın muhtemel mirasçılarının haklarının korunmasının amaçlandığı anlaşılmaktadır.

Nitekim Türkiye’de 1926’dan itibaren, İsviçre’den küçük değişikliklerle Medeni Kanun (MK) kabul edilerek, miras sistemi de buna göre düzenlenmiştir. Evlatlık müessesesi ve mirasçılığının kabul edilmesiyle de bu yönde çok büyük mahzurların da ortaya çıktığı müşahade edilmektedir. MK’da “Evlâtlık, evlât edinenin mirasçısı olur”¹⁰, “Evlâtlık ve altsoyu, evlât edinene kan hısımları gibi mirasçı olurlar.”¹¹ şeklinde belirtilmiştir. MK’da sadece evlatlık değil aynı zamanda altsoyu da miras bırakanın birinci zümre mirasçıları gibi mirasçı olabilmektedir. Dolayısıyla bu durum birinci zümredeki miras bırakanın çocuk ve torunlarının miras haklarını sınırlandırdığı gibi, ikinci ve üçüncü zümrelerdeki hısımların mirasçı olamamasına, bu yolla muhtemel mirasçıları terekeden mahrum etmesine neden olabilecektir.

Bu konuda MK’da toplumun inanç ve geleneği ile insan fitratına uygun bir değişikliğin yapılması elzem bir durum arz etmektedir.

Dolayısıyla İslam’da evlatlık müessesesinin kaldırılarak evlat edinen ve evlatlık arasında mirasçılığın kabul edilmemesi fakir, yetim, kimsesiz ve terk edilmiş çocukların sahipsiz bırakılması anlamına gelmemektedir. Tam aksine müslümanlar bu konuda uyarılarak çeşitli önlemler alınmıştır.

İslam’da miras sebebi kan bağı ve evlilik ile oluşmaktadır. Evlatlık edinme yoluyla herhangi bir kan bağıyla miras bırakana bağlı olmayan kişinin nesebe dâhil edilerek, terekeden öz çocuğu gibi hisse alması, her şeyden önce akrabalık ilişkilerine, onların hak ve hukuklarına, dolayısıyla aile müessesesine zarar veren bir durumdur.

¹⁰ MK, md. 314.

¹¹ MK, md. 500; MK’nın evlat edinmeyle ilgili hükümleri için bkz. MK, md. 305–320.